

Inhoudstafel

Inleiding	21
1 Theoretische aspecten: kernbegrippen en paradigma mata	37
<i>Terminologie: mogelijkheden en problemen</i>	37
<i>Verklaringshypothesen</i>	46
De “natural history”-school	47
De sociaal-psychologische benadering	49
De “breakdown”-theorieën	52
De “politiek conflict”-theorie en het “resource mobilisation” paradigma	58
Conclusies met betrekking tot de “algemene theorieën”	62
De structurele benadering	63
<i>Theorie en praktijk</i>	70
2 Collectieve acties naar aanleiding van inbreuken op de politieke prerogatieven van stedelijke belangengroepen	79
<i>Het institutioneel kader</i>	81
Op nationaal vlak: de genese van de moderne staat .	81
Op regionaal vlak	90
Op lokaal vlak	92
<i>Politieke prerogatieven en collectieve acties te Brussel</i> ..	93
Het Brusselse stadsbestuur: samenstelling en werking	93
Collectieve acties naar aanleiding van grieven op politiek-bestuurlijk vlak	96
1610 — Negen Naties protesteren tegen de foltering van een burger door de amman	96

1619 — Protest van de Negen Naties tegen de in- ning van de imposten op de vier speciën zonder “volledig consent”	97
1646-1647 — Negen Naties weigeren een accijns op het bier goed te keuren	101
1655 — ‘Huisbrief’ opgeplakt op de deuren van de vergaderruimte van de Staten van Brabant	102
1659 — Negen Naties eisen dat de bevoegdhe- den van het Collegium Medicum worden terugge- schroefd	103
1662 — Negen Naties protesteren tegen de niet re- glementaire aankoop van een huis en de toekenning van een stedelijke functie aan een niet-Brabander	104
1669 en 1675 — Protesten tegen de pachter van de Brabantse watertol	106
1672 — Protest van de Negen Naties tegen nieuwe lasten en bestorming van het huis van de burge- meester	108
1676 — Negen Naties verzetten zich o.m. tegen de toekenning van stedelijke functies aan niet-Brusse- laars	108
1680 — Negen Naties protesteren tegen de heffing van een twintigste penning zonder “volledig con- sent”; plundering huis burgemeester	109
1681 — De krachtmeting tussen de Negen Naties en de prins van Parma resulteert in een nieuw re- glement op het stedelijk bestuur	110
1692 — Negen Naties kanten zich tegen een ‘voor- barige’ propositie	112
1699 — Negen Naties ageren voortdurend tegen in- breuken op de “Luyster van Brabant”; samenscho- lingen	113
1717-1719 — Continuele protesten van de Negen Naties tegen het reglement van 1700; afwijzingen van proposities; plunderingen	123
1719 — De rumoerige ‘koningskeuze’ van de vlees- houwers	126
1719 — De repressie, die culmineert in de terecht- stelling van Anneessens	128

1776-1784 — Herhaalde protesten van de Negen Naties tegen de oprichting van een provinciaal “correctiehuis”	131
Enige beschouwingen bij de Brusselse collectieve acties ten gevolge van inbreuken op bestuurlijke prerogatieven	136
<i>Politieke prerogatieven en collectieve acties te Antwerpen</i>	137
Het Antwerps stadsbestuur: samenstelling en werking	137
Collectieve acties naar aanleiding van grieven op politiek-bestuurlijk vlak	142
1655 — Ontevredenheid bij wijkmeesters en dekens over het reglement van 1654 en over de invoering van nieuwe tollens	142
1659 — Meningsverschillen over het postrecht en geweld tegen de Tassische postdienst	143
1752 — Onvrede bij wijkmeesters en dekens over het stedelijk reglement van 1752	151
1758 — Onvrede bij wijkmeesters en dekens over het stedelijk reglement van 1757	158
1763 — Protesten van wijkmeesters en dekens tegen het reglement van 1757	161
Enige beschouwingen bij de Antwerpse collectieve acties ten gevolge van inbreuken op bestuurlijke prerogatieven	162
<i>Politieke prerogatieven en collectieve acties te Leuven ..</i>	162
Het Leuvens stadsbestuur: samenstelling en werking	162
Collectieve acties naar aanleiding van grieven op politiek-bestuurlijk vlak	164
1634 — Ordonnantie ter bestrijding van “vivat”-uitspattingen	164
1649 — Woordenwisselingen en handtastelijkheden n.a.v. de magistraatshernieuwing	165
1662 — Woordenwisselingen en handtastelijkheden n.a.v. de magistraatshernieuwing	167
1667 — Woordenwisselingen en handtastelijkheden n.a.v. de magistraatshernieuwing	171
1683 — Woordenwisselingen en handtastelijkheden n.a.v. de magistraatshernieuwing	174

1684 — Voorstel tot remediëring van de problematische magistratshernieuwingen	175
1695 — Woordenwisselingen en handtastelijkheden n.a.v. de magistratshernieuwing	177
1696 — Reglement ter beteugeling van het “vivat”-fenomeen	181
1713 — Dekens ijveren voor een hernieuwing van het stadsbestuur	181
1719 — Machtsstrijd tussen de eerste en de tweede burgemeester	185
1721 — Hetze tegen kandidaat-burgemeester de Vroey	187
1721 — Hetze en paskwil n.a.v. de pensionaris-keuze	188
1727 — Woordenwisselingen en handtastelijkheden n.a.v. de magistratshernieuwing	190
1740 — Woordenwisselingen en handtastelijkheden n.a.v. de keuze van een nieuwe primaat in de Rechten; ontvoering van drie overdekens	195
1750 — Woordenwisselingen en handtastelijkheden n.a.v. de pensionaris-keuze; ontvoering van vier patriciërs	203
Enige beschouwingen bij de Leuvense collectieve acties ten gevolge van inbreuken op bestuurlijke prerogatieven	205
<i>De strijd om de privileges en de afbakening van lokale invloedssferen</i>	<i>205</i>
3] Collectieve acties naar aanleiding van grieven op fiscaal vlak	235
<i>De Belastingdruk in de Zuidelijke Nederlanden</i>	<i>237</i>
De fiscale lasten geheven in Brabant	239
De bede	241
De twintigste penningen	242
De imposten op de vier speciën van consumptie ..	245
Andere indirecte belastingen	247
Belastingen op de circulatie van goederen	248
Het relatief belang van de verschillende inkomstenbronnen	250

Regionale spreiding van de belastingopbrengsten .	251
Enige algemene beschouwingen	253
<i>Fiscaliteit en collectieve acties te Brussel</i>	255
Stadsfinanciën en stedelijke fiscaliteit	255
Collectieve acties naar aanleiding van fiscale grieven	260
1649 — De griffier van de tolkamer roept op tot protest tegen het oneigenlijk gebruik van pondpenningen	260
1657 — Onvrede bij de Negen Naties met het optreden van de pachter van het gemaal en plundering van diens huis	262
1669 — Onvrede bij de Negen Naties met het optreden van de pachter van de Brabantse watertolten	269
1675 — Onvrede bij de Negen Naties met het optreden van de pachter van de Brabantse watertolten en nachtelijke gewelddaden	272
1676 — Protest van de Negen Naties tegen de monopolisering van de verkoop van brandewijn	274
1680 — Protest van de Negen Naties tegen nieuwe toltarieven en aanval op het huis van de amman ..	275
1680-1681 — Protest van de Negen Naties over fiscale vrijstellingen, laattijdige proposities en gebrek aan “volledig consent”	276
1681 — Negen Naties weigeren de goedkeuring van het subsidie van 1679	278
1681 — Negen Naties weigeren de goedkeuring van het subsidie van 1681	282
1684 — Protest van de Negen Naties tegen een verhoging van de douanerechten; gevechten met Spaanse soldaten; bestorming belfort	283
1697 — Protest van de Negen Naties tegen de heffing van 25 st. op elk vat bier	287
1698-1699 — Twisten tussen Brusselaars en tolbeambten; protest van de Negen Naties tegen de heffing van bepaalde tollent	287
1747 — Negen Naties weigeren de goedkeuring van een toelage van 2 miljoen gulden	288
Enige vaststellingen over de Brusselse acties naar aanleiding van fiscale grieven	289

<i>Fiscaliteit en collectieve acties te Antwerpen</i>	290
Stadsfinanciën en stedelijke fiscaliteit	290
Collectieve acties naar aanleiding van fiscale grieven	292
1655 — Wijkmeesters en dekens houden ongeoorloofde bijeenkomsten uit protest tegen de heffing van nieuwe douanerechten	293
1655 — Wijkmeesters en dekens intimideren tolbeambten en protesteren tegen de heffing van nieuwe in- en uitvoerrechten	294
1655-1656 — Wijkmeesters en dekens protesteren tegen het verzoek van de brouwers tot accijnsverlaging	297
1669 — Wijkmeesters en dekens protesteren tegen de verhoging van in- en uitvoerrechten	300
1679 — Wijkmeesters en dekens eisen de afschaffing van in- en uitvoerrechten	305
1683 — Het “Knickerspel”: protest van de kuipers tegen de verpachting van de imposten	306
1685 — Wijkmeesters protesteren tegen de inning van de impost zonder “volledig consent”	320
1686 — Wijkmeesters en dekens presenteren een pakket fiscale eisen	321
1687 — Wijkmeesters en dekens tekenen protest aan tegen inbreuken op het reglement betreffende het lossen van schepen	322
1698 — Wijkmeesters en dekens dienen een pakket fiscale eisen in	323
1714-1717 — Wijkmeesters en dekens weigeren de volledige quote van Antwerpen in het subsidie goed te keuren	325
1718-1719 — Wijkmeesters en dekens weigeren de volledige quote in het subsidie goed te keuren en protesteren tegen het douanetarief van 1719	327
1739 — Bakkers voeren actie tegen de maatregel van de magistraat betreffende de betaling van de maalrechten	330
1743 — Wijkmeesters en dekens weigeren de goedkeuring van een toelage voor militaire doeleinden	331

1757-1758 — Wijkmeesters protesteren tegen het reglement van 1752 en tegen de in 1749 doorgevoerde verhoging van de douanerechten	335
Enige vaststellingen over de Antwerpse acties naar aanleiding van fiscale grieven	337
<i>Fiscaliteit en collectieve acties te Leuven</i>	337
Stadsfinanciën en stedelijke fiscaliteit	337
Collectieve acties naar aanleiding van fiscale grieven	342
1684 — De brouwers voeren actie tegen een verandering van de modaliteiten inzake de heffing van de bieraccijns	342
Enige vaststellingen over de Leuvense actie naar aanleiding van fiscale grieven	345
<i>Fiscale acties in de Brabantse hoofdsteden: discrepantie tussen aanleidingen en dieperliggende drijfveren</i>	346
4 Collectieve acties naar aanleiding van conflicten tussen stedelingen en militairen	365
<i>Collectieve acties tegen militairen te Brussel</i>	368
1633 — Onrust ten gevolge van de doodslag van een jongen door soldaten	368
1659 — Onvrede bij de Negen Naties over het aanslepen van enige processen tegen soldaten	369
1668 — Protest naar aanleiding van de inkwartiering van troepen	369
1670 — Gevecht tussen Brusselaars en soldaten en het in brand steken van wachtposten	370
1672 — Protest van de Negen Naties tegen een toelage voor militaire doeleinden en tegen de inkwartiering van troepen	371
1678 — Negen Naties weigeren de goedkeuring van een toelage voor militaire doeleinden	372
1719 — Gevecht tussen stedelingen en soldaten ..	372
1720 — Meerdere gevechten tussen stedelingen en soldaten	373
1721 — “Misverstand” tussen een eenheid van de burgerwacht en een regimentskapitein	375

<i>Collectieve acties tegen militairen te Antwerpen</i>	377
1601 — Handgemeen tussen stedelingen en Spaanse soldaten	377
1611 — Handgemeen tussen stedelingen en Spaanse soldaten	377
1715 — Gevecht tussen stedelingen en dragonders en bestorming van een wachtpost	378
1727 — Aanval op een escorte en ontzetting van twee deserteurs	378
1728 — Aanval op een escorte en ontzetting van drie deserteurs	379
1778 — Gevecht tussen stedelingen en soldaten n.a.v. de inbeslagname van een kar	380
<i>Collectieve acties tegen militairen te Leuven</i>	381
1691 — “Samenzwering” tegen de militaire opperbevelhebber	382
1701 — Ontzetting van een cavalerist die zijn overste had beledigd	387
1715 — Gevecht tussen stedelingen en soldaten ..	388
<i>Acties tegen militairen: bevoegdheidsafbakening en gemeenschapszin</i>	390
5 <i>Collectieve acties naar aanleiding van inbreuken op de principes van de ‘moral economy’</i>	395
<i>Levensmiddelenpolitiek en het moreel recht op voedsel</i> ..	396
Voedseloproeren te Brussel	409
1661 — Dreigementen, samenscholingen en plundering	409
1692-1693 — Een efficiënte graanpolitiek	411
1698 — Beledigingen, bedreigingen, samenscholingen en plunderingen	412
1740 — Aanvallen op buitenlieden en plunderingen	414
1768 — Het aantasten van buitenlieden (zuivel en groenten)	417
1772 — Het aantasten van buitenlieden (zuivel) ..	418
Voedseloproeren te Antwerpen	419
1693 — Samenscholingen en plunderingen	419
1699 — Samenscholingen en plunderingen	428

1740 — Een efficiënte graanpolitiek	429
1768 — Verbaal protest tegen hoge zuivelprijzen	430
Voedseloproeren te Leuven	431
1740 — Aanvallen op buitenlieden en plunderingen	432
Voedseloproeren in de Brabantse steden: anticiperen op duurte en schaarste	432
<i>Gemeenschapszin, stadscultuur en collectieve acties: enige case studies</i>	438
De mens versus de dood: het 'pestmeesteroproer' te Brussel in 1668	439
Goedkope import en werkloosheid: protest van Antwerpse zijdeveversgezellen tegen de verkoop van Indische zijden stoffen in 1718	442
Buurt tegen bisschop: conflict tussen kerkmeesters van St.-Jan en aartsbisschop, gevolgd door plundering St.-Jansgasthuis van Brussel in 1693	446
Pogingen tot beteugeling van de volkscultuur: de carnavaloproeren te Antwerpen in 1749 en 1780	451
6 De rol van vrouwen en jongens bij collectieve acties	457
<i>Vrouwen en collectieve acties: een evidente betrokkenheid</i>	457
<i>Jongens: geapprecieerde hulpjes</i>	497
7 Onderdanen versus overheid: onderhandelingstactieken, reciprociteit en repressie	517
<i>De 'bargaining strategies' van de onderdanen</i>	517
<i>De 'bargaining strategies' van de overheid</i>	527
Conclusie	541
Bronnen en literatuur	567
<i>Onuitgegeven Bronnen</i>	567
Algemeen Rijksarchief Brussel	567
Stadsarchief Brussel	570
Stadsarchief Antwerpen	572
Stadsarchief Leuven	574
Koninklijke Bibliotheek Albert I — Handschriftenafdeling (Coll. Van der Geyn)	575

<i>Uitgegeven bronnen</i>	577
<i>Literatuur</i>	578
<i>Afkortingen</i>	619
<i>Bijlagen</i>	621
1. Politieke acties	621
2. Fiscale acties	625
3. Acties tegen militairen	629
4. Voedseloproeren	631
5. Negen Naties van Brussel	632
6. Drie Hoofdambachten van Antwerpen	634
7. Tien Naties van Leuven	636
Résumé	639
Summary	647